

JĀNIS JONĒVS

JELGAVA

94

ROMĀNS

ՀՏԴ 821.174-31 Յոնևս
ԳՄԴ 84(4Լատ)-44
Յ-601

Յ-601 Յոնևս Յանիս
Ելգավա 94: Վեպ / Յանիս Յոնևս.- Եր.: Newmag, 2024.- 288 էջ:

Այս կիսակենսագրական վեպը 1990-ականներին Լատվիայի Ելգավա քաղաքում ապրող սերնդի մասին է, որը փնտրում է իր ինքնությունը և ապրում է այլընտրանքային մշակույթի հորձանտառում: Վեպը սկսվում է 1994 թվականի ապրիլի 5-ին՝ Nirvana-ի մենակատար և կիթառահար Կուրտ Քոբեյնի մահով: Քոբեյնի մահն ազդում է երիտասարդների վրա: Ելգավայում սկսում են լսել ծանր մետալ: Սա նաև այն ժամանակն է, երբ Լատվիան, տնտեսական և սոցիալական ցնցումների միջով անցնելով, վերականգնում էր իր անկախությունը:

Գրքի գլխավոր հերոս Յանիսը որոշում է այդ տեխնոնական ժամանակներում ապրել այլընտրանքային ապրելակերպով ու լսել մետալիկա: Լատվիական Generation X-ի համար շոկային ու անսովոր էր հետխորհրդային այս ազատությունը: Այս գիրքը դեռահասության, հասարակության ու համակարգի դեմ բողոքի և հուսահատեցնող ծանձրույթի մասին է: Այս վեպը նաև հետխորհրդային երիտասարդության վրա ծանր ռոքի ու գրանժի թողած ազդեցության մասին է:

ՀՏԴ 821.174-31 Յոնևս
ԳՄԴ 84(4Լատ)-44



Ministry of Culture
Republic of Latvia



The book was translated and published with the support of the Latvian Literature platform together with the Ministry of Culture of the Republic of Latvia.

Գիրքը թարգմանվել ու հրատարակվել է «Լատվիական գրականություն» հարթակի և Լատվիայի Հանրապետության մշակույթի նախարարության աջակցությամբ:

ISBN 978-9939-967-58-5

© by Janis Jonevs, 2013. First published by Mansards in Riga, Latvia
Յանիս Յոնևս, «Ելգավա 94» © 2024, «Նյու Մեգ» ՍՊԸ

Այս գրքի հայերեն թարգմանության և հրատարակության իրավունքները պատկանում են «Նյու Մեգ» ՍՊԸ-ին: Իրավունքները ձեռք են բերվել հեղինակի հետ կնքած պայմանագրով:

ГЛАЗЫ
94
и/или

ՅԱՆԻՍ ՅՈՆԵՎՍ



Թարգմանությունը լատվիերենից՝
Նաիրա Խաչատրյանի



ԵՐԵՎԱՆ
2024

Բովանդակություն

Գլուխ I	Կրակոց	11
Գլուխ II	Լուսին	75
Գլուխ III	Ապոկալիպսիսից հետո	243

Չորեքշաբթի գնացել էի դահուկներով զբոսանքի. սարնիվար էի սահում: Այդ սարը բարձր էր, բայց սահուղին՝ ոչ շատ երկար: Ես չընկա: Բազմիցս սահեցի այդ սահուղով ցած: Ես կուզեի օրերից մի օր գոնե մի անգամ ընկնել:

Գունտարինչ: Իրադարձությունների տեսք, 4-րդ դասարան:

Ամբողջ պատմությունը հիմնված է իրական դեպքերի վրա:

I

Կրակոց

1

1994 թվականն է: Ֆլանելե վանդակավոր վերնաշապիկներ հագած տղամարդիկ են անցնում: Ելգավան կամացուկ գվվում է: Ես, գրադարանի դռների արանքում դեռ կանգնած, սպասում եմ, մինչև տղամարդիկ անցնեն գնան:

Մի քիչ վախենում էի նրանցից, ինչպես նաև՝ մնացած ամեն ինչից: Երբ նրանք անցան գնացին, դուրս եկա փողոց և տեսա, որ երկինքը փայլում էր:

Ավելի ստույգ՝ 1994 թվականի ապրիլի 5-ն էր:

Երկու վստահ քայլ անելով՝ տեսա, որ նրանք կանգ էին առել մթերային խանութի մոտ՝ փակելով ամբողջ մուտքը: Ես վախկոտ չէի, ո՛չ, ես ընդամենը չէի ուզում նրանց վիրավորել՝ ցուցադրաբար անցնելով փողոցի մյուս մայթ, ուստի որոշեցի շրջվել ձախ և տուն գնալ ամենակարճ ճանապարհով՝ իրար կապված բազմաթիվ բակերով: Սովորաբար նախընտրում եմ փողոցները՝ թողնելով շենքերի թաքնված բակերը ֆուտբոլիստներին և նմանատիպ ապադասակարգային ավարաններին, բայց այս անգամ համարձակորեն մտա բակ:

Գրադարանի հետևի բակի անկյունում գտնվում էր անհասկանալի նպատակների ծառայող մի յուրօրինակ օբյեկտ՝ ոչ շատ մեծ քարե խորանարդ, որը գուցե դժոխքի հանդերձարանի օդափոխության հորան էր կամ դրա նման մի բան: Եվ հենց այս խորանարդի վրա էին նստում այն մյուսները: Ինձնից մի քանի տարի մեծ դպրոցական խուլիգան Ուգոն (դա նրա անունը չէր. ինչպես հարիր է ավագակին, մականուն էր) և ինձ անձանոթ, նրա նման երկուսը: Երեքն էլ ծխում էին:

Ես փորձում էի ուրիշ բանի մասին մտածել և ուզում էի աննկատ անցնել նրանց կողքով: Բայց ո՛ր էր թե:

Խոսակցությունը սկսեց Ուզոն.

— Էս ի՞նչ ակնոց ունենք:

Երկրորդն էլ նետեց.

— Մի՛ վազիր, մի՛ վազիր: Խոսելու բան կա:

Ես կանգ առա, շրջվեցի նրանց կողմը, իսկ ձեռքիս գրքերը՝ խղճուկ ու անպաշտպան, նույնիսկ սադրող թվացին:

Ուզոն դա նկատեց և հարցրեց.

— Ի՞նչ են գրում:

Իսկ երկրորդն արդեն կարգադրեց.

— Արագ պատմի՛ր ինչ են գրում:

Մտքովս բազմաթիվ սրամիտ պատասխաններ անցան, բայց ես ընտրեցի կամացուկ «Ինչ ասես գրում են»-ը:

Ինձ հարցաքննող երկուսը շրջվեցին դեպի երրորդը: Նա չափչփեց ինձ հայացքով, որը կարծես անհանգստացած թվաց միայն ինձ, և ասաց.

— Ծխախոտ տո՛ւր:

Այդ նույն պահին հեռվում հազարավոր կիլոմետրեր այն կողմ՝ օվկիանոսից անդին՝ այլ մայրցամաքում, ինչ-որ ձեռք սահեց 20 տրամաչափի Remington-ի վրայով, շոյեց պահեստատուփը, նայեց. այո՛, լիցքավորված է:

Իսկ այստեղ ես թափահարեցի գլուխս, բայց ոչ թե ժլատությունից կամ ստելությունից դրդված, այլ ուղղակի ծխախոտ չունեի:

Երրորդն առանձնապես չտխրեց և ասաց.

— Մի լատ՛ տո՛ւր:

Պատասխանեցի.

— Չկա:

Եվ որպես ասածիս խղճուկ հաստատում՝ տարածեցի ձեռքերս, ինչի արդյունքում գրքերն ընկան: Նա շարժումով ստիպեց խոնարհվել և մնալ այդպես՝ դեմքով դեպի Ելգավայի հողը, այն հողը, որը մի ժամանակ հավատում էր, որ տիրելու է աշխարհին, և շարունակեց.

— Հիսուն սանտիմ տո՛ւր:

Ես արդեն ազատ ձեռքերս տարածեցի, իսկ նա դարձավ ավելի հարմարվող.

¹ Լատվիայի Հանրապետության դրամական արժույթ 1922-1941 և 1993-2013 թվականներին: Համարժեք է 100 սանտիմի (Բոլոր ծանոթագրությունները՝ newmag-ի):

— Քսան սանտիմ տո՛ւր:

Այս անգամ ժխտելով ստեցի, իսկ երրորդն ասաց.

— Դե՛, քեզ շատ չեղա՞վ:

Նա ոտքի կանգնեց:

Այնտեղ՝ հեռու-հեռվում, հենց նույն վայրկյանին 20 տրամաչափի Remington-ը՝ կրակելու պատրաստ, չրխկաց, ինչպես ֆիլմերում: Փողն ուղղված էր գլխին:

Այստեղ երրորդն արեց այն միակ քայլը, որը բաժանում էր մեզ իրարից: Ես շատ մոտիկից տեսա նրա դունչը, ու իմ գլխում տագնապի ազդանշան միացավ. շատ կուզեի ուրիշ վայրում լինել:

Այնտեղ՝ ուրիշ վայրում, փամփուշտը հասավ ձիշտ նշանակետին, կոտրեց գանգը, պատռեց հյուսվածքները: Կրակոցի ձայնը շա՛տ թեթև ցնցեց ոչ հեռու գտնվող լողավազանի ջրի մակերեսը, բայց այն չլսեցին ո՛չ հարևանները, ո՛չ մոտակա փողոցների մարդիկ:

Իսկ ես միանշանակ ինչ-որ բան զգացի: Ազդանշանը լռեց, և երաժշտության պես մի բան հնչեց: Թվում էր՝ ինչ-որ բան է տեղի ունեցել, բայց հայտնի չէր, թե ինչ: Եվ ինչ-որ բան պետք է տեղի ունենար, բայց նաև դա հայտնի չէր: Ես նույնիսկ ուզեցի, որ ինձ ծեծեին կամ գոնե մի անգամ հարվածեին, քանի որ դա գործի կո՛ւներ Իրադարձությունը: Թեք նայեցի նրանց ուղղությամբ ու սկսեցի քորել ճակատս, ասես ուզում էի ինչ-որ բան հիշել:

Ուզոն կտրուկ ոտքի ցատկեց և հուսահատ շարժումներով իր վրա սևեռեց մեր ուշադրությունը. կարծես բան էր ուզում հասկացնել: Ավելի ուշ պատմեց, որ պարզ լսել է կրակոցը:

Երկրորդը, որը նստած էր Ուգոյի կողքին, իր հերթին լսել էր երեք ակորդի անսովոր համադրություն, ինչից այնքա՛ն երջանիկ զգաց իրեն, այնքան երջանիկ, որ ոչ ավել, ոչ պակաս սկսեց լաց լինել: Նրա մատների արանքի ծխախոտի գլանակն ընկավ ու այրեց վերնաշապիկը, իսկ դեմքին ծաղկեց հիմարի ժպիտ:

Երրորդը, որը կանգնած էր իմ առջև, միակն էր, որ ոչինչ չէր լսել: Ավելի ուշ նա հենց դա էր համառորեն պնդում: Նա ապուշ էր կտրել իմ դեմքի հանկարծակի մեղիտատիվ արտահայտությունից, շրջվել էր դեպի իր ավազակ ընկերները, որ ցույց տար իմ հիմարությունը, բայց տեսել էր Կ-աձև վեր տնկած ձեռքերով Ուգոյին և ծխացող վերնաշապիկով հռհռացող Երկրորդին: Կատարյալ ֆրուստրացիայի մեջ ընկած՝ Երրորդը

պատմում էր, որ այն երկունն օգնում էին ինձ հավաքել գրքերս, իսկ ես գետնից բարձրացրել էի դեռ չհանգած գլանակն ու հաճույքով ներս էի քաշում իմ առաջին ծուխը:

Մեզնից ոչ մեկը ոչինչ չհասկացավ:

Տուն գնացի: Հարբածի էի նման, նույնիսկ գրքերը չէին գրավում: Դրեցի դրանք սեղանին, չխոսեցի տնեցիների հետ, չնայեցի «Փրկարար զանգ»-ի սերիան, նայում էի պատուհանից, հայացքս տարածվում էր Ելգավայի վրայով, մատների ոսկրիկներով պատուհանագոգին ինչ-որ ռիթմ էի տկտկացնում: Պարզ էր, որ տնային հանձնարարությունները կատարելու ցանկություն այլևս չկար, և կարիք՝ նույնպես, բայց ինչի կարիք և ցանկություն կար, դեռ պարզ չէր: Երեկոյան երկար մնացի նստած սեղանի մոտ՝ չվառված լոյսով: Ես իմ սենյակը չունեի, ուստի չվառել կարող էի միայն սեղանի լամպը:

Մի քանի օր անց Ռադիո SWH-ն տեղեկացրեց, որ գտնվել է Nirvana խմբի առաջնորդ Կուրտ չգիտեմ ինչի դիակը: Առաջին վարկածը, իհարկե, ինքնասպանությունն էր: Ռադիոդիջեյը հայտնում էր իր ցավակցությունն ու հարգանքը, միևնույն ժամանակ՝ հույս, որ այս տխուր իրադարձությունը չի առաջացնի երկրպագուների անքնական հոսք, ինչպես դա եղել էր, օրինակ, Ֆրեդի Մերկուրիի մահվան ժամանակ:

Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛:

Ի՛նչ Մերկուրի, մի՛ ստիր, դիջեյ՝ Ավելի լավ է, ասա՛ Փայլածու:

Դիջեյի հույսերը չիրականացան: Դրանք նա կարող էր փայփայել 1997 թվականի նոյեմբերին, երբ Մայքլ Հաթչենսի տարօրինակ մահվանից հետո INXS-ի երկրպագուների բանակն իսկապես չմեծացավ: Բայց 1994 թվականի ապրիլին մեր կյանքը կիսվեց երկու մասի:

Պետք է մի քանի օր անցներ, որ ես դա հասկանայի, ու արդարանային տարօրինակ տեսքով և անհայտ երաժիշտների մասին թերթերից կտրված ու ինտուիտիվ կերպով հավաքված հատվածները, արբեցնող նյութերի մասին տեսական ու ինքնաքննադատելի հետաքրքրությունը, դեպրեսիվ գեղագիտության կանխագագացողությունները և թափառելու ուղիների պլանավորումը: Առայժմ զգացողություններս տարօրինակ էին, շատ տարօրինակ...

2

Բայց չէ՞ որ մինչև այդ ես լավ երեխա էի: Ծնողներիս լսում ու չէի հակաճառում, լսում էի նաև ուսուցիչներին, լավ էի սովորում և մտածում էի մոտ ապագայում փաստաբանի կամ նախագահի պաշտոնի մասին, որը զբաղեցնելու ընթացքում կարգի պիտի բերեի աշխարհն ու հաղթեի չար մարդկանց: Շատ էի ուզում խելացի, հարուստ և հայտնի դառնալ: Դրանք նույնն են. եթե մեկը խելացի է, ապա նա համայն մարդկությանը բարիք է բերում, ինչի համար էլ աշխարհը, հասկանալի բան է, փոխհատույց է լինում նրան դրամով, ժանաչմամբ և երջանկությամբ: Միանշանակ նաև գեղեցիկ աղջիկներով, որոնց հետ իմ բախտը դեռ բոլորովին չի բերում: Ես չեմ հավատում խելացի աղքատներին, բարի դժբախտներին ու միայնակներին: Աշխարհը պետք է ճիշտ լինի, և ես ուզում էի լինել ճիշտ մարդ՝ ճիշտ աշխարհում:

Ես անսպասելիորեն հայտնվել էի բարիկադների հակառակ կողմում: Ասես ամբողջ երկարուձիգ տասնչորս տարիների ընթացքում կուտակել էի ոչ թե գիտելիքներ կյանքի մասին, այլ ուժեր՝ թախծելու և երազելու ինչոր անհասկանալի ու անիմաստ բաների մասին: Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ պետք է ինչոր մեկն ուզի լինել Կուրտ, լինել տխուր, տխրեցնել մյուսներին, ամուսնանալ տգեղ լրբի հետ ու սպանվել: Ավելի լավ չէ՞ լինել մեկը Take That-ից, ով ժպտում է, դուր է գալիս գեղեցիկ աղջիկներին և հետո էլ գումար է վաստակում: Իսկ մենք հանկարծ մի ամբողջ խումբ էինք կազմել (ո՛չ, խումբ չէինք, մենք խմբից դուրս այն մի քանիսն էինք)՝ հաջողակներին ատող և թափափուկներին զարմացնող:

Նստում էինք դպրոցի կողքի թփուտում՝ Գնչունների տան փայտե բարձր շենքի դիմաց, որի պատուհանները իրական չէին, այլ նկարված (այնտեղ